



Från Maria Lindbergs video "Mind Date (thinking of Descartes Henry Geldzahler (Andy Warhol) Jimmie Durham Lotta Antonsson Stig Sjölund)". Foto: Ulf Lundin. Courtesy IASPIS.

## Ett ord från vår ämnesredaktör

### Kön, sexualitet och makt

#### I. En introduktion<sup>1</sup>

Intresset för att diskutera samband mellan kropp, kön, sexualitet och makt, har i ett internationellt perspektiv stadigt ökat inom kvinnorörelsen och kvinnoforskningen alltsedan 1960-talets slut, då vedertagna föreställningar om kvinnors vaginala orgasm utsattes för feministisk kritik och klitoris sattes i centrum för sexuell praktik.<sup>2</sup>

I Norden kom diskussionen igång senare. På akademisk nivå publicerade *Kvinnovetenskaplig tidskrifts* (KVT) Göteborgsredaktion temanumret "Lesbiskhet" 1985, (4/85). Redaktionen menade att kvinnoforskare osynliggjorde lesbiska och anslöt sig därmed till kri-

tiken av den könsforskning som inte problematiserade konstruktionen av heterosexuallitet. Diskussionen hade initierats av den amerikanska feministiska teoretikern Adrienne Rich 1980.<sup>3</sup> KVT:s "Lesbiskhet" blev en försäljningssuccé, men inom svensk kvinnovetenskaplig grundforskning inträffade inga märkbara perspektivbyten. Fem år senare publicerade KVT:s Stockholmsredaktion temanumret "Sexualitet" (nr 4/90). I inledningen skrev redaktörerna att den nordiska kvinnoforskningens marxistiska rötter tidigare givit upphov till en ensidig fokusering på arbete och arbetsdelning vilket lett till ett fjärmande från radikalfeminismens tematisering av sexualiteten.<sup>4</sup>

Sedan dessa två temanummer publicerades har mycket hänt på sexualforskningens fält även i Norden, i synnerhet under de senaste

åren. Det är tid för ett nytt KVTnummer på sexualitetstemat och i den här introduktionen ska jag lyfta fram några viktiga kunskapsteoretiska utgångspunkter för dagens könsforsknings problematisering av kön och sexualitet.<sup>5</sup> Numera finns könsforskningens analytiska verktyg sex/gender, eller kön/genus respektive kropp/kön som detta kära barn också kallas, med även i utbildningsdepartementets budget. Och sexualitet och makt behandlas sedan Michel Foucaults *Sexualitetens historia* inte enbart voyeristiskt i så kallade herr- och porrtidningar, utan även på hög teoretisk nivå i tidskrifter med vetenskaplig status.<sup>6</sup>

I det akademiska Sverige har vi under 1990-talet kunnat delta i tvärdisciplinära konferenser med ekonomiskt stöd från olika forskningsråd; om homosexualitetsforskning, om sexualitetens historia och om sexualitet, makt och gränsöverskridande.<sup>7</sup> Kontinuerliga tvärdisciplinära seminarier om heterosexualitet som konstruktion och om hur könshierarkin sexualiseras anordnas vid våra universitet. Inom olika discipliner hålls seminarier om queerteori, gästforskare bjuds hit, avhandlingar och andra vetenskapliga arbeten som problematiserar kön, och sexualitet skrivs.<sup>8</sup> Norden har också fått sin första vetenskapliga tidskrift om homosexualitet.<sup>9</sup>

Utanför akademien har feminister under 1990-talet anordnat konferenser om sexualiserat våld, pornografi och sexuella övergrepp relaterat till könshierarkin. Böcker i ämnena författas på svenska eller översätts och utkommer både på smala och kommersiella förlag.<sup>10</sup> Debatter blossar då och då upp i massmedia.

### *Firestone, Millet och Rubin*

En viktig kunskapsteoretisk utgångspunkt för det växande kvinnovetenskapliga forskningsfältet om kön, sexualitet och makt, utgörs dels av feminismens kunskapsproduktion kring kön och genus alltsedan Kate Millet (1970) och Gayle Rubin (1975) utvecklade en feministisk förståelse av (det psykoanalytiska) sex/gender-begreppet. Därmed fick könsforskningen ett analytiskt verktyg som förde mänskliga, könade egenskaper och handlingar från naturen till kulturen. På gräsrotsnivå

blev Shulamith Firestones – i Simone de Beauvoirs efterföljd – essentialistiska analys av reproduktionen som åtskiljande kategori mellan kvinnor och män, och dessa två kategoriers hierarkiska inbördes förhållande, betydelsefull. Det blev även Firestones de Beauvoir-inspirerade tanke att kvinnans enda möjlighet att bli subjekt i en värld där hon är den *andra*, ligger i att hon aktivt gör motstånd mot förtrycket.<sup>11</sup>

Inspirerade av sådana teoretiker började strömmar inom den anglo-amerikanska "Women's liberation movement" under 1970-talet att koppla även sexuella handlingar till könat beteende. Beteenden som, menade man, baserades på könskategoriernas placering i en asymmetrisk makthierarki där "kvinnligt" representerade under och "manligt" över. Varhelst makt utövas, ansåg feministerna, utövas också politik. Därmed kom de att politisera det privata och sexualiteten var inget undantag. Analyserna tog avstamp i mäns sexuella våld mot kvinnor och barn, samt i produktionen av pornografi i denna tid av sexuell frigörelse, vänsterfreudianism, anti-monogami och paroller som "make love, not war".

### *Politisk lesbianism*

1970-talets feministiska problematisering av sexualiteten inkluderade för första gången i kvinnorörelsen en analys av lesbiskhet som feministisk strategi. Agitationen för denna inställning ledde till många hetsiga diskussioner, artiklar och politiska schismer inom den sexuellt heterogena kvinnorörelsen. lesbiskhet som politisk strategi innebar dock inte att alla anmodades att leva lesbiskt sexuellt. Där emot menade förespråkarna att kvinnor skulle välja att arbeta med och för kvinnor – utan att för den skull vara, som några uttryckte det, tvungna att utöva obligatorisk sex med andra kvinnor. Kvinnor som levde i sexuella lesbiska relationer, men som inte arbetade feministiskt ansågs däremot inte vara lesbiska i politisk bemärkelse. Med den politiska lesbianismen utvecklades separatismen som en feministisk strategi samtidigt som lesbiskhet som sexuell praktik tonades ner framför politiska betydelser som kvinnoidentifikation, syster-skap och väninneskap.<sup>12</sup>

Det i detta sammanhang mest intressanta med den politiska lesbianismen är att den redan för drygt 20 år sedan relativiserade hetero- respektive homosexuell identitet.

### *Sex som arbete, begär som värde*

Mot slutet av 1970-talet började heterosexuallitet definieras som den institution ur vilken de två komplementära könen kvinna respektive man produceras som varandras maktrelaterade motsatser. Catharine A. MacKinnon, amerikansk professor i juridik, gav denna radikalfeministiska syn en ståndpunktsteoretisk plattform. I uttalad analogi med marxistisk teori jämförde hon sexualitet med arbete och begär med värde.<sup>13</sup>

Sexuellt begär, liksom gender, ses av MacKinnon som uttryck för känslor kring att vara under respektive över. De två könskategorierna har sexuellt lärt sig tända på och njuta av sin placering i makthierarkin. Det sexuellt könade begäret betraktas både som ett effektivt sätt att upprätthålla strukturellt förtryck på individnivå och som ett resultat av detta (socialt konstruerad och samtidigt konstruerande). Systemet är slutet. Den heterosexuellt organiserade könshierarkin ses som grunden till alla andra motsatsbaserade förtryck, t.ex. klassförtryck, åldersförtryck och rasförtryck. Sexuella handlingar som anspelar på eller anknyter till maktförhållanden mellan motsatser (incest, sexuella övergrepp på andras barn, sadomasochism, rollspel inom homosexuella relationer, osv.) ses som uttryck för den heterosexuella institutionen. Slutsatsen är att all sexuell praktik är genomsyrad av den grundläggande könsdikotoma hierarkin även om en del *strävar* efter jämställd sex. Pornografi ses som den stora distributören av föreställningar om det könade förtrycket som erotik.

Radikalfeministisk analys betraktar föreställningar om att det finns en sexuell aktivitet som inte är påverkad av den heterosexuella institutionen som idealism.<sup>14</sup> Kritiken mot radikalfeministisk sexualteori känns delvis igen från poststrukturalistiska argument i allmänhet; människan blir strukturens offer i avsaknad av självständig agens. Kritiker har också vänt sig mot teorins patriarkatmodell som

universellt och absolut fenomen, samt mot antagandet att kvinnor över huvud taget kan förenas med andra kvinnor i en likartad upplevelse av förtrycket.

### *The sexual movement*

Under 1980-talet artikulerade feminister som anslöt sig till "the sexual movement" kritik mot den radikalfeministiska sexualitetsanalysen. Rörelsen kan betecknas som en liberal front mot ett puritanskt och konservativt USA där alla sexuella handlingar utanför den reproduktiva heterosexualliteten fortfarande i dag är förbjudna enligt lag i vissa delstater.

Teoretiker från "the sexual movement" som till exempel Gayle Rubin och Judith Butler, har frikopplat konstruktionen av sexualitet från konstruktionen av könsdikotomin och könat förtryck. De fokuserar på sexualitet som njutningsekonomi och är delvis inspirerad av Michel Foucaults analys av definitioner och beteckningar av "normalitet" och "avvikelse" när de vänder sig mot att (ut)definiera vissa sexuella handlingar som förtryckande.<sup>15</sup> Liksom andra företrädare för "the sexual movement" ansluter de sig till ett *etiskt minimum* som den enda restriktionen för sexuella handlingar. Detta bygger på den liberala grunden för överenskommelse: två individer som genom konsensus frivilligt kommer överens – att handla på ett visst sätt – förtrycker inte varandra. En mindre liberal feministisk invändning som rests mot det etiska minimumet är att i ett hierarkiskt uppbyggt samhälle försvåras, för att inte säga omöjliggörs, att individer som tillhör grupperingar med olika tillgång till makt frivilligt upprättar jämställda överenskommelser. De senare menar att svaga grupper som kvinnor och barn därför måste skyddas genom normerande eller lagstiftade restriktioner.

Feministerna från "the sexual movement" betraktar de radikalfeministiska ståndpunkts-teoretikerna som nya producenter av utdefinierande normer och här har det i den politiska retoriken och strategin uppstått en stark spänning mellan konsekventa förespråkare för de båda inriktningarna. Båda har en maktanalys – inställningen till var makten är belä-

gen, hur den sprids och hur den opererar, går dock isär. Båda ser sexualitet som socialt konstruerad, frågan gäller ytterst vad som konstruerar den.

I de olika analyserna av sexualitet som uttryck för könat och politiskt beteende, bröt således feminister under 1970- respektive 80-talets början med synen på sexualitet och kön som biologiskt bestämda storheter. De föregick Foucaults konstruktivistiska teorier som under 1980-talet skulle komma att få en allt större betydelse, även för feministiska sexualteoretiker.<sup>16</sup>

### *Foucaults konstruktivism*

Michel Foucaults ifrågasättande av förtryckshypotesen är ett viktigt bidrag till dagens sexualforskning. Enligt denna ses sexualiteten som något essentiellt och beständigt som i en förhistorisk tid var fri och okomplicerad, men som med kapitalismen och borgerlighetens uppkomst under 1600-talet i allt större omfattning kom att omges av restriktioner. Foucault menar istället att förtrycket/makten inte ska betraktas som ett klart och tydligt ovanifrån proklamerat förbud. Inte heller kan motstånd mot förtrycket/makten förstås som en formering nerifrån och upp mot ett sådant förbud. Makten betraktas istället relationellt som ett nät som verkar på olika nivåer, vi vanliga människor ingår också som kuggghjul. Vi både förtrycks och reproducerar i vår tur förtrycket genom gränsdragningar, uteslutningar och självkontroll.

Makten sprider sig också genom produktionen av kunskap. Ett lika berömt som ifrågasatt exempel på hur maktutövning genom kunskapsproduktion har verkat, ger Foucault genom att titta på den moderna läkarvetenskapen som växte fram i slutet av 1800-talet och som kategoriserade och klassificerade sexuella handlingar. Den betraktades länge som en reformrörelse som bröt med den victorianska "tystnaden" kring sexualitet, men Foucault ser just den moderna medicinska vetenskapens klassificeringar och begreppskonstruktioner som sätt att bestämma kriterier för normalitet – ett begrepp som har en förtryckande funktion hos honom.<sup>17</sup> Omdiskute-

rad är Foucaults slutsats att den homosexuella identiteten (och sedermera den homosexuella subkulturen och frigörelserörelsen) skapades genom läkarvetenskapens definiering av homosexualitet som patologisk kategori.<sup>18</sup>

### *Dekonstruktionen av Kvinnan*

Ytterligare en förutsättning för sexualitetsforskningens historiserande syn på sexualiteten, dess bortförandet av sexualiteten från naturens hägn och biologins mikroskop, är den rörelse bort från det cartesianska fasta, universella och oföränderliga subjektet som präglat modernismen och i synnerhet postmodernismen.<sup>19</sup> Som en del i denna rörelse har dekonstruktionen av kvinnan med stort K pågått.

Efter att kvinnoforskningen avslöjat den vita, heterosexuelle, västerländske medelklassmannen som tendentiös norm för vetenskaplig forskning skapades inledningsvis en ny norm: den vita, heterosexuella, västerländska medelklasskvinnan. Hon utsattes under 1980-talet för en hård kritik av den mångkulturella delen av den nordamerikanska kvinnorörelsen (afro-amerikanska, latinamerikanska, lesbiska och andra kvinnor i minoritet).<sup>20</sup> Kritiken mot tendenser till att universalisera utifrån någon enskild kategori kvinnor har senare förstärkts med bidrag från Syd (eller den s.k. tredje världen). Erfarenheten att vara kvinna och själva identiteten kvinna varierar både inom och utom olika kulturer, klasser, raser och sexuella preferenser, menar den mångkulturella rörelsen, så eftersom kvinnor med olika tillhörigheter erfar förtrycket olika och eftersom feminismen motsätter sig dominansförhållanden finns det varken en enhetlig Feministisk Analys eller Feministisk Teori. Feminism innebär endast att kvinnor går samman i ett mångfacetterat motstånd mot dominerande berättelser om kvinnan, liksom mot den stora Berättelsen som utesluter kvinnor.

Uppgörelsen med synen på en universellt generaliserbar kvinna har också lett till en upplösning av begrepp som kvinnlig identitet, – erfarenhet och – historia. Dessa indikerar existensen av något genuint, naturligt och essentiellt kvinnligt – vilket, menar kritikerna,

motsäger det feministiska projektet. Utdragen till sin spets innebär kritiken att köns-, kropps- och sexuella identiteter, bör ses som ständigt pågående konstruktioner. Radikala konstruktivisterna som Judith Butler menar att identiteter inte är någonting annat än språkliga konstruktioner skapade inom den förhärskande maktdiskursen. Att identiteterna saknar materiell essens visar sig i de sprickor som tillåter glidningar mellan – och iscensättningar – av de olika identiteterna.<sup>21</sup> Här finns ingen fast grund för ståndpunktsteoretiska avstamp.

Ironiskt nog får den radikala konstruktivismen som konsekvens att de politiska feministiska respektive homosexuella frigörelseprojekten undermineras: om det inte längre finns någon kollektiv erfarenhet som binder samman olika kvinnor hur ska kvinnoförtryck respektive förtryck av lesbiska då bekämpas?<sup>22</sup> Denna invändning har föranlett att ytterligare ett teoretiskt verktyg skapats av poststrukturalisterna: positionalitet. Begreppet positionalitet har två innebörder. Dels innebär det att kvinnan (i det här exemplet) inte befinner sig i en statisk position utan i ett ständigt skiftande sammanhang som inkluderar sexuella preferenser, ekonomiska förhållanden, politiska aktiviteter, ideologiska strömningar, kulturella institutioner, andra människor osv. Dels att hennes olika positioner eller sammanhang delas av andra kvinnor med vilka hon kan federa sitt motstånd. Det som gör kvinnor "lika" är således inte av essentiell eller universell art (jmf. de feministiska ståndpunktsteoretikerna som utgår ifrån *ett* förtryck som grundbult), utan utgörs av olika förhållanden som begränsar deras möjligheter som provisorisk grupp.<sup>23</sup>

### *Dekonstruerad sexualitet och queerteori*

Feminismens, det mångkulturella samhällets och poststrukturalisters ifrågasättande av en tydiga subjekt och kollektiva identiteter genom vilka dessa subjekt kan förenas, har för sexualforskningen inneburit att sexuella identiteter och deras eventuella kopplingar till könskonstruktioner hamnat i fokus. Den rigida indelningen i sexuella kategorier som till exempel hetero- respektive homosexualitet har upplöst. Ytterligare kritik mot föreställ-

ningen om heterosexualiteten som ursprunglig och naturgiven levererades på akademisk nivå i skärningspunkten mellan homosexuell frigörelse och konstruktivistisk sexualteori. En ny generation öppet homosexuella universitetsakademiker började laborera med Michel Foucaults, Jacques Derridas och Jacques Lacans teorier och ersatte den tidigare forskningen om homosexualitetens ursprung och orsaker med queerteoretiska undersökningar av hur heterosexualitet konstrueras. Hur ser dess historia ut, hur frammanas den, på vilka sätt är den beroende av homosexualitet?<sup>24</sup> Nya frågor ställs till gamla texter, nya tolkningar görs. Judith Butler, som motvilligt kallar sig queer (all kategorisering fungerar ju förtryckande) menar att den konstruerade uppdelningen i gender och sex, i man och kvinna, utvecklats ur den heterosexuella matrisen. Denna är det kulturella raster som begripliggör kroppar, kön och begär, och särskiljer maskulinitet från femininitet för att sedan knyta dem samman genom det heterosexuella begärets praktiker.<sup>25</sup>

Den feministiska kritiken mot queerteori påminner om den som brukar möta konstruktivismen generellt: När makten saknar centrum blir den svår att angripa och om inga agerande subjekt finns blir *diskurserna* determinerande. Vidare, subjektets och identiteternas upplösning fungerar som ett bakslag nu när kvinnor äntligen fått subjektstatus. Feminister påpekar redan att lesbiska försvinner och den homosexuella mannen blir ny norm, nu under den generaliserande beteckningen queer.

### **II. Presentation av kön, sexualitet och makt**

Artiklarna i detta nummer av *Kvinnovetenskaplig tidskrift* kan indelas i två avdelningar. Den första diskuterar teoretiska komplikationer i förhållande till könsforskning och sexualitetsforskning. Den andra avdelningen utgår ifrån empiriska studier för att diskutera eller tillämpa teorier om kön och sexualitet.

Eva Borgströms "Queerstudier i USA – och i Sverige?" diskuterar forskningens behov av en kritisk sexualteori som ställer nya frågor om hetero- respektive homosexualitet som sociala konstruktioner. Queerteori har lanserats



som ett inte oproblematiserat perspektiv som dock öppnar för möjligheter att ifrågasätta heterosexualiteten som norm och synen på homosexualitet som avvikelse. Borgström diskuterar för- och nackdelar med att använda begreppet queer och fortsätter med en redogörelse för dess intåg i den amerikanska akademien för att sedan efterlysa ett forskningsprogram på svensk mark för att skydda problematiseringen av sexualitet mot, vad hon kallar, det oinformerade ointressets strategi. En av de svårigheter med queerbegreppet som Borgström diskuterar, är att det används som beteckning för de sexuella kategorier som det samtidigt säger sig vilja dekonstruera.

Denna typ av problem drabbar även begreppet kön, menar Marianne Liljeström i "Bortom kön? Om makt och sexualitet". Den feministiska kampen för att introducera könsperspektiv i forskningen rymmer en del paradoxer: att integrera ett könsperspektiv är det första ledet i ett arbete som går ut på att dekonstruera det – samtidigt bidrar själva talet om kön till att befästa dess förmenta naturlighet. Liljeström efterlyser ett handlande subjekt för att bända och bryta i könsdiskursens sprickor, och diskuterar komplikationer som uppstår när verktyget för könsöverskridandet förutsätts vara sexualiteten.

Sara Heinämaas "Kvinna – natur, produkt, stil?" problematiserar uppdelningen i kön och genus. Om vi förutsätter att det inte finns någon kausalitet mellan biologisk kropp och socialt genus leder det till Judith Butlers slutsats att man och maskulin lika gärna kan beteckna en kvinnlig kropp som en manlig, liksom att kvinna och kvinnlig kan beteckna en manlig kropp. Men då tolkningar av biologi och natur alltid görs i ett socialt och kulturellt sammanhang relativiserar det feministiska projektet även förekomsten av en naturgiven biologisk kropp som sådan. Heinämaa lanserar i denna – för *KVT* nu översatta, men redan internationellt uppmärksammade – artikel en fenomenologisk syn på kroppen som sammanflätad med och beroende av objekten den omges av. Kön och sexualitet ses här som stilar snarare än som kroppens attribut. Heinämaas artikel får här representera den teoretiska rörelse som nu söker en väg bortom

poststrukturalismens kritik av den uppgörelse med fenomenologin som på 1960-talet kom att kallas strukturalism.

I "Gränsöverskridande kvinnor och svenska män. Kön och sexualitet på gränsen mellan samiskt och svenskt i tidigmodern tid" tolkar Gunnlög Fur kön, sexualitet, etnicitet och religion som områden för uteslutning och avvikelser. Mötet mellan svenskt och samiskt i det tidigmoderna samhället handlade från svenskt perspektiv i hög grad om att omforma det annorlunda samhället genom kontroll av äktenskap och sexualitet. Fur visar med tre olika historiska exempel hur den svenske 1600- och 1700-talsmannens civilisationsuppfattning speglas i bemötandet av den samiska kvinnan som hotande gränsland, respektive som monstros och okontrollerad.

Att koppla reproduktiva funktioner och upplevelsen av kvinnligt och manligt till något kroppsligt determinerat är komplicerat, menar Anna Lydia Svalastog i "Reproduktion och könsdikotomisering" och ansluter till synen på kön som process. Utifrån intervjuer med kvinnor respektive män om deras upplevelser av abort och prevention visar Svalastog att deras upplevelse av könstillhörighet snarare kan kopplas till positioner i en könsdikotom makthierarkin än till reproduktionsbiologin.

#### NOTER

- <sup>1</sup> Tack till Eva Borgström, Kerstin W. Shands och Hedvig Ekerwald för synpunkter på denna text.
- <sup>2</sup> Klitoris som njutningscentrum startade en diskussion om heterosexuell penetrering som en social konstruktion knuten till manlig överordning, se Carol Anne Douglas, 1990, 130ff.
- <sup>3</sup> Adrienne Rich, 1980, startade debatt genom att bl.a. koppla konstruktionen av heterosexualitet till förtryck av kvinnor och att tala om ett "lesbiskt kontinuum" som något som alla kvinnor är en del av.
- <sup>4</sup> Jmfr. även Marianne Liljeström, 1990.
- <sup>5</sup> Vanligt är att inleda en redogörelse för den feministiska analysen av kropp och kön som kulturellt konstruerad med några historiska tillbakablickar på Mary Wollstonecraft och Simone de Beauvoir. Då förbigås många exempel på kvinnostridskampar som behandlat sexuella handlingar som könade handlingar underställde mänsklig vilja istället för underställde "naturen".
- <sup>6</sup> Michel Foucault, *Sexualitetens historia* 1-3, (1976, 1984, 1984) till svenska 1980, 1986, 1987.
- <sup>7</sup> Exempelvis *Forskning om homosexualitet och lesbiskhet*, Göteborg 28-29 okt, 1995, *Nordisk konferens om sexualitetens*

*historia*, Stockholm sept, 1995, *Makt, sexualitet och grön-söverskridanden*, Stockholm 12-14 sept, 1997.

- <sup>8</sup> Vid Stockholms universitet bedrivs sedan hösten 1995 ett tvärvetenskapligt månatligt queerteoretiskt seminarium med stöd av historiska institutionen, 19-20 mars 1997 anordnade etnologerna i Uppsala den tvärvetenskapliga workshopen *Genus & heterosexuallitetsmatrisen*, Teatervetenskapliga institutionen i Stockholm bjöd under hösten 1996 in Sue-Ellen Case som gästforskare och föreläsare.

För exempel på pågående nordisk forskning se *Sekernas sex. Bidrag till sexualitetens historia* red. Asa Bergeheim och Lena Lennerhed, Carlssons förlag 1997. Denna antologi är ett resultat av konferens nr två i not 7 och redaktörerna bidrar med en utmärkt introduktion till sexualitetshistoriens historia. Både Bergeheim och Lennerhed skrev f.ö. sina avhandlingar på teman ur sexualitetens idéhistoria.

- <sup>9</sup> *lambda nordica* grundades 1989 och är en nordisk tidskrift som vill bidra till forskning kring homosexualitet på tvärvetenskaplig grund. Distribueras av Scandinavian University Press.
- <sup>10</sup> Utanför akademien har bl.a Riksorganisationen för kvinnojourer i Sverige (ROKS) anordnat konferenser som *Pornografi. Verklighet eller fantasi?* Stockholm november 1990, *Hur mår du kvinna? Hur mäns sexuella våld påverkar kvinnors hälsa*, januari 1994 och *Sexuella övergrepp mot kvinnor och flickor*, januari 1995. Samtliga av resp. konferensers föreläsningar har med en fördröjning av ca. två år även publicerats under samma namn.
- <sup>11</sup> Kate Millet 1970, Gayle Rubin 1975. Shulamith Firestone, (1970) 1993.
- <sup>12</sup> Se t.ex. artikelsamlingarna *Lesbianism and the Women's Movement*, 1975, *Love your enemy? The debate between heterosexual feminism and political lesbianism*, 1981, *For lesbians only. A separatist anthology*, 1988, samt Carol Anne Douglas, 1990. Jmfr. not 3.
- <sup>13</sup> Catharine A. MacKinnon, 1982. MacKinnon menar att det sexualiserade förtrycket drabbar alla kvinnor (oav-

sett klass, ras, sexuella preferenser osv.) vilket därmed blir kvinnors möjlighet att identifiera sig som en kollektivt förtryckt könsklass. I en uppföljare 1983 försvarar hon sin teori mot invändningen att den utdefinierar all kritik som "falskt medvetande".

- <sup>14</sup> ibid. samt Catharine A. MacKinnon, 1989.
- <sup>15</sup> Gayle Rubin, (1982) 1993. Rubin lämnar därmed sin sex/gender-analys i "The Traffic in Women" 1975, se också Judith Butler, (1994) 1997.
- <sup>16</sup> Margareta Järvinen, pol.dr. och lektor i sociologi vid Köpenhamns universitet, gör en utmärkt systematisk och kritisk genomgång av Foucaults teoriers användbarhet inom könsforskningen i sin essä "Foucault-a-go-go – om konstruktivistisk könsforskning", 1997. Järvinen menar att genombrottet för Foucaults konstruktivism dels sammanföll med ett generationsskifte i könsforskningen, dels att Foucault gav feminister en användbar teoretisk begreppsapparat på vetenskaplig nivå.
- <sup>17</sup> Michel Foucault, om maktens lokalisering se (1974) 1987, om förtryckshypotesen och kunskap som makt se (1978) 1980, ss 12ff, 20. Foucaults arbeten har både rosats och risats, de flesta arbeten om sexualitet som skrivits sedan 1980-talet förhåller sig på något sätt till honom.
- <sup>18</sup> Se t.ex. Fredrik Silverstolpe, (1987), 1997.
- <sup>19</sup> Domna C. Stanton, 1992
- <sup>20</sup> Se t.ex. *This bridge called my back. Writings by radical women of color*, 1986.
- <sup>21</sup> Judith Butler, 1991.
- <sup>22</sup> Jmfr. kritik formulerad av Mary Maynard, 1995.
- <sup>23</sup> Nancy Tuana och Rosemarie Tong, 1995.
- <sup>24</sup> Don Kulick, 1996.
- <sup>25</sup> Om Butlers kritik av heterosexuallitet som norm, se Margareta Lindholm, 1996.

*Pia Laskar  
Ard för idéhistoria  
Stockholms universitet  
106 91 Stockholm*